

УДК 332.1

Наталія Іллічова

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті проаналізовані теоретичні підходи до аналізу грошових потоків, виділено основні методи аналізу грошових коштів. Також у статті розглянуто питання управління грошовими потоками підприємств, запропоновано методи оптимізації грошових потоків.

Ключові слова: грошовий потік, управління грошовими потоками, чистий грошовий потік, оптимізація грошового потоку, прямий і непрямий методи.

В статье проанализированы теоретические подходы к анализу денежных потоков, выделены основные методы анализа денежных потоков. Также в статье рассмотрены вопросы управления денежными потоками предприятия, предложено методы оптимизации денежных потоков.

Ключевые слова: денежный поток, управление денежными потоками, чистый денежный поток, оптимизация денежного потока, прямой и непрямой методы.

The article analyzes theoretically approaches to analysis money torrent, select basis method analysis money torrent. Also in article consideration question operation money torrent enterprise. Offer method optimism money torrent.

Keyword: money torrent, operation money torrent, optimism money torrent, meer money torrent, straight and indirect method.

Постановка проблеми. Відповідно до сучасних умов розвитку економіки України управління та аналіз грошових потоків суб'єктів господарювання – важлива складова фінансового планування.

Загальна система управління та аналізу грошових коштів підприємства включає низку принципів, методик, важелів та прийомів управління. Незалежно від виду діяльності підприємства грошові кошти є найціннішими його активами. Грошові активи перебувають в постійному русі забезпечуючи всі види діяльності підприємства: операційну, інвестиційну, фінансову.

Значення та роль грошових потоків для діяльності підприємства зумовлює потребу їх окремого дослідження і глибокого аналізу для підвищення ефективності процесу управління ними і підприємством загалом.

Недостатня розробка теоретичних питань аналізу грошових потоків та управління ними викликає необхідність їх ширшого розкриття, і удосконалення та є передумовою для написання даної статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання теорії і практики економічного аналізу грошових потоків підприємств висвітлюються в в працях вітчизняних вчених

© *Іллічова Н. Ю., 2012*

таких, як Богомолова Н. І, В. В. Бочаров, Л. Н., Павлова, Г. В. Савицька, І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, Л. О. Лігненко, М. В. Макаренко., А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко та іноземних вчених таких, як Р. Б. Тян, Н. І, Дж. К. Ван. Хорн, Є. Брігхем, Г. Нікхбахт, Т. Райс та інших економістів.

Однак, формування концепції грошового потоку недостатньо відображено в українській економічній літературі та потребує поглиблення теоретичних і практичних засад.

Мета роботи. Дослідити сутність і структуру грошових потоків, визначити теоретичну сутність системи управління грошовими потоками підприємства.

Виклад основного матеріалу. За ринкових умов поява терміну «грошовий потік» поряд з існуванням категорії коштів є цілком виправданою. Адже термін «грошовий потік» розкриває динамізм підприємницької діяльності, де грошові надходження і вибуття мають постійний характер.

Грошовий потік – це динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, який пов'язаний із надходженням чи витрачанням грошових ресурсів підприємства.

Грошові потоки пов'язані з відокремленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов'язань між економічними агентами, суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями.

Так, Е. Нікхбахт та А. Гроппеллі наводять спрощене визначення грошового потоку як «міри ліквідності компанії», що складається з «чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування». Наведене тлумачення грошового потоку, з одного боку, розкриває його сутність, з іншого – основні його складові.

Більш детальне визначення грошового потоку наводить Т. Райс, який поділяє потоки на чисті, традиційні і операційні. Чистий грошовий потік являє собою зміну грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні підприємства, за період, що аналізується. Традиційний потік – це приблизна оцінка надходжень грошових коштів від виробничої діяльності. Він визначається з використанням припущення, що надходження коштів можна оцінити, додавши компенсаційні статті витрат до чистого прибутку (наприклад, амортизацію). Під операційним потоком розуміють суму фактичних надходжень грошових коштів від операцій за визначений період. Як правило, при цьому не враховуються фінансові виплати (якщо це не є основна діяльність підприємства). Таким чином, Т. Райс визначає загальний грошовий потік, як всі грошові надходження і виплати, пов'язані не тільки з веденням операцій по основній діяльності.

Дж. К. Ван Хорн підкреслює, що поняття грошових коштів та грошових потоків можна трактувати по-різному залежно від завдань аналізу. Як правило, грошові кошти і грошові потоки розглядають як готівку або робочий оборотний капітал, тобто у вузькому або широкому тлумаченні цього поняття.

Варто зазначити, що грошові потоки підприємства є досить різноплановими та включають велику сукупність різного роду надходжень та видатків грошових засобів. Інформація про грошові потоки підприємства є важливою і корисною як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. На її підставі зовнішні користувачі мають можливість оцінити здатність керівництва управляти рухом грошових коштів, ефективність прийнятих рішень щодо інвестиційної та фінансової політики, зрозуміти різницю між чистим прибутком та станом грошових коштів тощо. Внут-

рішні користувачі (керівництво підприємства) можуть використовувати інформацію про грошові потоки для оцінки результатів оперативної, інвестиційної та фінансової діяльності з точки зору формування грошових надходжень та виплат, розрахунку ліквідності підприємства, оцінки впливу на стан підприємства інвестиційної та фінансової політики. Джерелом інформації про грошові потоки для різних користувачів є «Звіт про рух грошових коштів».

Сукупність грошових потоків підприємства можна класифікувати таким чином.

Залежно від масштабів обслуговування господарського процесу:

- грошовий потік по підприємству в цілому характеризує загальний обсяг грошових операцій даного підприємства і акумулює в собі всі види грошових потоків, що супроводжують та обслуговують процес його функціонування;

- грошові потоки окремих структурних підрозділів характеризують обсяги грошових операцій кожного з них і дозволяють оцінювати ефективність їх діяльності, участь кожного з них у господарському процесі підприємства;

- грошовий потік від окремого виду чи напряму господарської діяльності характеризує масштаби та обсяг операцій з даного виду діяльності підприємства;

- грошовий потік за окремою господарською операцією характеризує рух грошових коштів за даною угодою, що дає можливість оцінити її ефективність та вплив на сукупний грошовий потік підприємства.

Залежно від напрямку руху потоків розглядають:

- вхідний (позитивний) грошовий потік характеризує обсяг надходження грошових коштів від усіх видів діяльності;

- вихідний (від'ємний) грошовий потік характеризує обсяг їх витрачання.

Залежно від виду господарської діяльності виділяють:

- грошовий потік від операційної діяльності;
- грошовий потік від інвестиційної діяльності;
- грошовий потік від фінансової діяльності.

За вартісним складом грошових потоків виділяють:

- валовий грошовий потік використовується для оцінки обсягів усіх видів операцій підприємства, пов'язаних з рухом грошових коштів поза залежністю від напрямку руху коштів;

- - чистий грошовий потік являє собою зміну наявних грошових коштів за період та визначається як різниця між залишком грошових коштів на кінець та початок періоду або надходженням та витрачанням грошових коштів за період, що аналізується. Таким чином, він характеризує сальдовий потік без відображення обсягу грошових операцій.

За достатністю обсягу розрізняють:

- - дефіцитний грошовий потік це – недостатнє надходження грошових коштів для здійснення усіх планових видатків;

- - надлишковий грошовий потік це – перевищення позитивного грошового потоку над потребою підприємства у витрачанні.

Необхідність проведення аналізу грошових потоків полягає в обмеженості грошових ресурсів на підприємстві, нестійкому фінансовому стані багатьох підприємств, ризику втрати платоспроможності, а також в підвищенні рівня ефективності управління грошовими потоками та ін.

Під аналізом грошових потоків підприємства розуміють процес дослідження системи показників, їх формування на підприємстві, виявлення основних тенденцій та

закономірностей з метою з'ясування резервів подальшого підвищення ефективності управління ними [7, с.95].

Основна мета аналізу грошових потоків полягає в виявленні рівня достатності формування грошових коштів, ефективності їх використання, а також збалансованості та синхронності позитивного і від'ємного грошових потоків підприємства.

Основними завданнями аналізу грошових потоків є:

- - виявлення тенденцій та закономірностей розвитку грошових потоків підприємства;
- - оцінка ступеня раціонального використання грошових коштів;
- - виявлення і запобігання можливості виникнення ситуації банкрутства підприємства;
- - вивчення факторів і прогноз збалансованості та синхронності грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення платоспроможності підприємства;
- - пошук резервів підвищення ефективності та інтенсивності використання грошових потоків в процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності та ін.

У світовій практиці застосовують, як правило, один із двох методів аналізу руху грошових коштів: прямий або непрямий. Різниця між ними полягає у різній послідовності процедур визначення величини потоку грошових коштів у результаті поточної діяльності.

При прямому методі у звіті відображаються абсолютні суми припливу і відпливу грошових коштів. Позитивною стороною використання прямого методу є те, що він дає можливість оцінити загальні суми припливу і відпливу грошових коштів підприємства, зробити висновки про достатність коштів для сплати за поточними зобов'язаннями, виділити статті, які формують найбільший приплив грошових потоків у розрізі трьох видів діяльності.

Недолік цього методу полягає в тому, що він не розкриває взаємозв'язку отриманого фінансового результату зі змінами грошових коштів на рахунку підприємства.

Для подолання такого недоліку використовується непрямий метод, сутність якого полягає в перетворенні чистого прибутку у величину грошових коштів. Необхідність здійснення цього полягає в тому, що існує об'єктивна невідповідність між величиною грошових потоків та величиною отриманих прибутків, і підприємство, яке за даними бухгалтерської звітності є прибутком, може зазнавати значних труднощів із грошовими коштами.

Управління грошовими потоками підприємств – це складний неперервний циклічний процес. Під циклом управління грошовими потоками розуміють систему послідовних етапів багаторазово повторюваного процесу прийняття і реалізації стратегічних та оперативних рішень з управління грошовими потоками.

Управління грошовими потоками підприємства є важливою складовою частиною загальної системи управління його фінансової діяльності.

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства та формування необхідної звітності, що забезпечить проведення всебічного аналізу грошових потоків.

Процес управління грошовими потоками підприємства, за Бланком І.А., охоплює такі основні етапи:

1) забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності. Цей етап управління покликаний реалізувати принцип інформативної його вірогідності;

2) аналіз грошових потоків підприємства в попередньому періоді. Основною метою цього аналізу є виявлення рівня достатності формування коштів, ефективності їхнього використання, а також збалансованості позитивного і негативного грошових потоків підприємства за обсягом і в часі. Аналіз грошових потоків проводиться по підприємству в цілому, у розрізі основних видів його господарської діяльності, по окремих структурних підрозділах («центрах відповідальності»);

3) оптимізація грошових потоків підприємства. Така оптимізація є однією з найважливіших функцій управління грошовими потоками, спрямованою на підвищення їхньої ефективності в майбутньому періоді;

Найважливішими завданнями, розв'язуваними в процесі цього етапу управління грошовими потоками, є:

- -виявлення і реалізація резервів, що дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення коштів;
 - -забезпечення більш повної збалансованості позитивних і негативних грошових потоків у часі і за обсягами;
 - -забезпечення більш тісного взаємозв'язку грошових потоків по видах господарської діяльності підприємства;
 - -підвищення суми і якості чистого грошового потоку, генерованого господарською діяльністю підприємства.
- Виділяють три групи методів оптимізації грошових потоків:
- -методи оптимізації за обсягами: залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу, проведення додаткової емісії акцій, продаж частини фінансових інвестиційних інструментів та здавання в оренду обладнання, будівель, які не використовуються; залучення пільгових кредитів,
 - -методи оптимізації в часі: розроблення графіків закупівлі сировини, податкових платежів, матеріалів та врівноваження їх з термінами реалізації продукції, встановлення порядку здійснення розрахункових операцій;
 - - методи максимізації чистого грошового потоку: підвищення ефективності використання ресурсів та прискорення фінансового циклу підприємства.

4) планування грошових потоків підприємства в розрізі різних їхніх видів. Таке планування має прогностичний характер через невизначеність певних вихідних його передумов. Тому планування грошових потоків здійснюється у формі різноманітних планових розрахунків цих показників при різних сценаріях розвитку вихідних факторів (оптимістичному, реалістичному, песимістичному);

5) забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства.

Також виділяють і інший перелік етапів управління грошовими потоками підприємства. Таким чином, управління грошовими потоками слід розглядати як послідовний процес постановки завдань та їх виконання, котрий включає реалізацію таких етапів: планування та прогнозування грошових потоків і складання відповідних внутрішніх фінансових документів; імплантація бюджету грошових потоків; контролінг виконання бюджету грошових потоків та планових показників звіту про рух грошових коштів; корегування планових величин відповідно до зміни зовнішніх і внутрішніх умов реалізації бюджету грошових потоків.

Висновок. Отже, грошові кошти є складною й багатоплановою фінансовою категорією, що використовується, як інструмент оцінки, засіб платежу та заощадження, є ресурсом і результатом діяльності підприємства, зумовлює його поточну та майбутню фінансову стійкість. Тому з огляду на безсумнівне значення коштів, як основного елемента забезпечення фінансової стійкості підприємства, здатність під-

приємства до проведення стабільної безкризової господарської діяльності, оптимізація і управління грошових потоків повинні стати одним з найважливіших напрямів діяльності підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бланк И. А.* Управление денежными потоками, – К.: Ника – Центр, 2007. – 752с.
2. *Ізмаїлова К. В.* Фінансовий аналіз: навч. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 52с.
3. *Крамаренко Г. О.* Фінансовий менеджмент: [підручник] / Г.О. Крамаренко. – К.: ЦУЛ, 2006. – 520 с.
4. *Крушельницький О.Н.* Грошові потоки як об'єкт управління на підприємстві // Персонал.– 2006. – спецвипуск. – 23 с.
5. *Лігоненко Л. О.* Управління грошовими потоками: навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
6. *Мазуренко О.О.* Концептуальні основи управління грошовим обігом на підприємстві / Вісник КДТЕУ.- 2007.–№ 1. – 64 с.
7. *Мицак О. В.* Грошові потоки у системі фінансового управління підприємством / О.В. Мицак // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010.– 15-21 с.
8. *Поддєрьогін А. М., Невмержицький Я.І.* Ефективність управління грошовими потоками підприємства // Фінанси України. – 2007. – №11. – С. 119-127.
9. *Терещенко О. О.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. – К.: КНЕУ, 2003.– 554 с.